

ANMELDELSE: WHAT LITERATURE TEACHES US ABOUT EMOTION

KRISTINE KABEL, LEKTOR UCC OG PH.D.-STIPENDIAT IUP, AARHUS UNIVERSITET

Patrick Colm Hogan. Cambridge University Press, 2011. 336 sider.

Følelser fylder meget i vores liv. Fra barnets tætte tilknytning til sine forældre, over den kærlighedsramte unges jalousi, til munterhed, had, sorg i hverdagens mange situationer.

Følelser er også et forskningsfelt, og det gribes forskelligt an, alt efter om man befinder sig inden for fx psykologi, hard core hjerneforskning eller litteraturvidenskab. Men der findes også flere interdisciplinære studier af følelser.

Amerikanske Patrick Colm Hogans bog *What Literature Teaches Us about Emotion* er et eksempel på en sådan interdisciplinær tilgang. Og det han gør, kan ses som en grundig argumentation for, at litteratur er vigtig. Hans bog kan derfor også ses som et indspark i danskfaglige diskussioner om litteraturens legitimation. Det vender jeg tilbage til.

Konklusionen på de i alt 336 sider, som bogen strækker sig over, er klar: Litteratur er ikke kun en kilde til at forstå følelser, men er også med til at skabe og forfine vores følelser

Litteraturens legitimation

Hogan er professor i litteratur ved University of Connecticut, og verdenslitteraturens store fiktive værker indtager en central plads som datamateriale i hans bog. Men han trækker i høj grad også på viden fra kognitiv psykologi og fra neurovidenskab. Når man læser hans oplysende og tankevækkende bog skal man

derfor være parat til i samme sætning at springe fra Sappho til udtryk som "aktivitet i amygdala"¹.

Udgangspunktet for bogen er, at litteratur kan bidrage til at beskrive det emotionelle system, og til at forstå, hvordan følelser fungerer. Hogan vælger at bruge fiktion som data i sin forskning om følelser, selvom det sjældent er den form for datamateriale, der anvendes. På trods af, som han skriver på første side, at årtusinders historiefortælling udgør "den største gruppe af arbejder, der systematisk skildrer og fremprovokerer følelser".

Derfor tager han fat i litteraturen og forsøger med sin bog at svare på det, han antyder med titlen: Hvad litteratur lærer os om følelser. Konklusionen på de i alt 336 sider, som bogen strækker sig over, er klar: Litteratur er ikke kun en kilde til at forstå følelser, men er også med til at skabe og forfine vores følelser. Den pointe føres et skridt videre, fordi der i et interessant kapitel argumenteres for, at følelser og etik er knyttet sammen. Hvis litteraturen kan udvikle vores følelser, så kan den også siges indirekte at spille en rolle for medmenneskelig handling.

Se, det er jo en væsentlig tilskrivning af betydning, som litteraturen derved får i turbanen. På den ene side kan Hogans bog ses som et forsøg på at bidrage med en mere nuanceret og kompleks forståelse af følelser, end kognitiv psykologi og særligt neurovidenskab og hjernescanninger kan give. Det er hans eksplicite ønske. På den anden side kan bogen også ses som et forsøg på at tildele litteraturen en væsentlig rolle i såvel hverdagsliv som uddannelsessystem, netop på et tidspunkt, hvor litteraturen i mange lande er presset, og nye legitimeringer diskuteres inden for modersmålsfaget, fx inden for danskfaget i Danmark.² Litteratur har betydning for, hvordan vores følelser dannes, er hans påstand. Og derudover fastslår han, at

"litteratur, litterære studier og litteraturundervisning ikke kun er vigtige for vores videnskabelige viden om følelser, men også for vores følelsesliv."

Bogens opbygning

Bogen består af otte kapitler og derudover en introduktion og et efterord. I introduktionen argumenteres for litterære hovedværker som valid data samt for en interdisciplinær tilgang. Derefter følger to teoretiske kapitler, hvor særligt det første er væsentligt og bærer titlen "Fictions and Feelings: On the Place of Literature in the Study of Emotion".

Der skelnes her mellem fiktion som en mulighed for at dele simulerede begivenheder og så personlige beretninger om reelle begivenheder. Fiktionslitteratur har den forrang, argumenteres det, at alle, der deler oplevelsen, står lige ift. det fortalte. Ved en personlig beretning vil den, der fortæller, være involveret på en anden måde end dem, som oplevelsen deles med. Desuden vil læsere af fiktion være mere frie i deres følelsesmæssige respons end ved en personlig beretning, hvor tilhørere fx kan spejle fortællerens følelser af medlidenhed.

Det næste teoretiske kapitel handler om følelser, og her fremlægges en væsentlig forudsætning for, at bogen kan tillægge litteratur betydning. Der opregnes tre kilder til følelser: medfødthed, noget der er tillært i særlige kritiske livsperioder samt "emotional memories". Litterære oplevelser kan fx gemmes som disse emotionelle erindringer. Hvis det hele bare var medfødthed og biologi, så ville litteraturen være lige gyldig i forhold til for vores emotionelle dannelse.

Det overrasker alligevel, når han i sit fokus på følelser skriver, at hvis ikke man oplever en empatisk respons på karaktererne i en historie, så er det meget usandsynligt, at man vil blive engageret af den. Nå, kan man tænke, der fik han fraskrevet de følelser, som fx smukt eller syret billedsprog kan afstedkomme

De resterende seks kapitler er læsninger af hovedværker på tværs af tid og sted. Der indgår i hvert kapitel en tekst af Shakespeare samt et eller flere andre værker, også fx kinesiske vittigheder. Kapitlerne

behandler en eller flere følelser: den store kærlighed, sorg, munterhed, skyld, skam, jalousi, medfølelse, medlidenhed samt forholdet mellem følelser (særligt hengivenhed) og etik.

Litterær svaghed

Det er Hogans på sin vis passionerede og køligt videnskabelige forsvar for litteratur, der er interessant. Men samtidig går han slet ikke ind i en klar afgrænsning og dyb forståelse af, hvad litteratur er. Fx om den kan noget særligt i forhold til andre former for fiktive fortællinger. Eller blot i forhold til nedskrevne personlige beretninger, der læses på tredje hånd. Til hans forsvar skal siges, at det heller ikke er hans ærinde at definere (fiktions)litteratur. Men det overrasker alligevel, når han i sit fokus på følelser skriver, at hvis ikke man oplever en empatisk respons på karaktererne i en historie, så er det meget usandsynligt, at man vil blive engageret af den. Nå, kan man tænke, der fik han fraskrevet de følelser, som fx smukt eller syret billedsprog kan afstedkomme, beskrivelser af landskaber, melodiske gentagelser etc. Eller sagt på en anden måde: Jeg har mange oplevelser med litteratur, der også medfører en følelsesmæssig respons, som ikke er direkte bundet til en empatisk indlevelse i de fiktive personer.

Begrænsetheden kan skyldes, at Hogan først og fremmest er interesseret i litteratur, der på en eller anden måde simulerer mulige hændelser, personer, sprogbrug – som alternativ data til interviews med virkelige mennesker om deres følelser, scanninger af hjerneaktivitet eller andre former data.

Den simulerede kærlighed på tværs af sted og tid (?)

"[...] forskellige læsere behøver ikke at respondere på de samme elementer [i en historie]. Men alligevel, når romantiske fortællinger læses med stor empatisk indlevelse af en bred gruppe af læsere over mange århundreder, kan det skyldes, at responserne [...] deler fælles træk." Sådan skriver Hogan om fortællinger om den store kærlighed og læsers respons på dem på tværs af sted og tid. Hans behandling af kærlighedshistorier er et godt eksempel på, hvad vi så lærer om følelser.

En pointe er, at vi som læsere typisk har sympati med de elskende. Og at de elskende ofte kommer fra fx forskellige grupper eller sociale miljøer, og at de skal gennem prøvelser, før de (måske) får hinanden.

Og dét fortæller os noget om vores følelser: nemlig at mennesket ofte vil have en stærk følelsesmæssig præference for hengivenhed frem for fx gruppenormer. En anden pointe i forbindelse med fortællinger om den store kærlighed er, at hengivenhed ikke er et spørgsmål om generelle egenskaber, men om noget distinkt individuelt. Her henvises fx til Romeos opmærksomhed over for detaljer ved Juliet, som hvordan hun hviler kinden i sin hånd. Litteraturen viser os med andre ord dette om hengivenhed.

Der er mange pointer gennem hele bogen, nogle mere banale end andre. Nogle af læsningerne er også mindre sprudlende end andre. Hogan insisterer på, at der er ligheder mellem litterære værker på tværs af tid og sted, og at de afstedkommer samme følelsesmæssige respons. Det tror jeg til dels, han har ret i. Men han baserer selv sin interdisciplinære tilgang på egne fortolkninger. Og de er netop udtryk for en bestemt opfattelse af følelser, og et forskningsmæssigt fokus på fx neuro-videnskab. Med andre ord er hans fortolkninger både steds- og tidsbundet.

Det ville også være interessant at se på forskelle i tid og sted mellem forskellige fortolkninger og så forsøge at forstå dem og forskelle i tilgange og begreber om følelser. Men det er en anden bog. Og pointen: med *What Literature Teaches Us about Emotion* får man et aktuelt og langt hen ad vejen velargumenteret bud på litteraturens legitimering.

Referencer

Jørgensen, Martin (2012): Videre i teksten. Litteraturpædagogiske positioner og muligheder. Hans Reitzels Forlag

Elf, Nikolaj Frydensberg og Kaspersen, Peter (red.) (2012): Den nordiske skolen – fins den? Didaktiske diskurser og dilemmaer i skandinaviske modersmålsfag. Nordfag.net.

Ongstad, Simon (red.) (2012): Nordisk morsmålsdidaktik. Forskning, felt og fag. Novus Forlag.

1 De gengivende citater fra bogen er oversat af anmelderen.

2 Se fx Jørgensen (red) (2012), hvor kapitlet "Hvorfor læse litteratur" af Peter Kaspersen netop peger på bl.a. en neuro-videnskabelig legitimering som en fremtidig legitimering. Andre aktuelle skandinaviske udgivelser, der diskuterer blandt andet litteraturens betydning i grundskole og ungdomsuddannelser, er Elf & Kaspersen (red.) (2012) og Ongstad (2012).



I stedet finder han en halvmast, halvraget joint i sin lomme, får ild på den og ryger lidt.

»Skal vi sige noget til Laus?« spørger jeg.

»Jeg tror ikke, Jonathan snakker med ham længere.«

»Det er mærkeligt, ikke? Han har altid været total fan af sin far.«

»Men så vågnede han en morgen og befandt sig i samme verden som os andre,« siger Nick dystert.

Jeg starter på det sidste stykke pizza. Nick slukker skuddet under sin gummisko. »Så skal vi snart starte i gym.«

Nicks tonefald får det til at lyde, som om vi skal iudskibes til skyttegravskrig.

»Jonathan skal ikke på samme linje som os, vel?«

»Nej.«

I vinter var jeg ærgerlig over ikke at skulle i samme klasse som Jonathan. Nu er det nærmest en lettelse.

Der er ikke andet tilbage på programmet end at erklære af-
enen for en fiasko og køre hjem. Alligevel bliver vi siddende.
Jeg ved ikke med Nick, men jeg håber stadig, at der kan nå
it ske noget mere i nat. Noget større. Hvis der kom et nøgent

hornorkester marcherende ned af Store Kongensgade, eller
en UFO viste sig over Nyboder, så ville vi helt sikkert huske
lette som natten, hvor vi oplevede det. I stedet for natten,
hvor vi holdt op med at være venner med Jonathan.

I Store Kongensgade går en dør op. Det er ikke et nøgent
hornorkester, der kommer ud, men jeg bliver lige så over-
asket. Det er nemlig min mor. Jeg prøver at blinke et par

gange, men det hjælper ikke. Det er stadig min mor, der står
på fortovet og ser efter en taxa. På anden sal er der lys i tre
induer, ellers er ejendommen mørk. Så det er nok dér, hun
har været på besøg: anden sal til venstre i Store Kongens-